

5. Об обществе «Украинская Громада», организованном в Киевском университете. – 1861. – ЦДІА України, ф. 442, оп. 811, спр. 91, арк. 1–179.

6. Устав громады студентов-украинцев Харьковского университета 1907 г. – 1907. – ЦДІА України, ф. 336, оп. 4, спр. 4, арк. 81–85.

УДК 372.32(477)

СТВОРЕННЯ ПРОГРАМИ ТРУДОВОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В 50-60-х РОКАХ ХХ СТОЛІТТЯ

Літченко О.Д.,
викладач кафедри дошкільної освіти
Педагогічний інститут
Київського університету імені Бориса Грінченка

У статті розглянуто історію розробки змісту програми трудового виховання дітей дошкільного віку. Віднайдені публікації в журналі «Дошкільне виховання» стали важливими для удосконалення проекту програми. Проаналізовано обговорення змісту та завдань програми на шпальтах програми.

Ключові слова: історія педагогіки, трудове виховання, діти дошкільного віку, програма виховання.

В статье рассмотрена история разработки содержания программы трудового воспитания детей дошкольного возраста. Найденные публикации в журнале «Дошкільне виховання» стали важными в деле усовершенствования проекта программы. Проанализировано обсуждение содержания и задач программы на страницах программы.

Ключевые слова: история педагогики, трудовое воспитание, дети дошкольного возраста, программа воспитания, журнал «Дошкільне виховання».

Litichenko O.D. THE CREATION OF PROGRAMME OF EDUCATION THROUGH WORK FOR PRESCHOOL CHILDREN IN 50-60S OF THE 20TH CENTURY

This article analyzes the history of creation of programme of education through work for preschool children is considered in the article. The importance of the journal: Items of the news which were found in the journal Doshkilne Vychovannya were very important for the creation of the project programme. It is analyzed the discussing of contents and tasks of the programme.

Key words: education through work, preschool children, programme, journal Doshkilne Vychovannya.

Постановка проблеми. Дошкільна освіта – важлива складова освіти в Україні. Одним із компонентів навчання, виховання та розвитку дітей дошкільного віку є трудове виховання. Праця як вид діяльності – необхідна складова частина життя людини. Науковці говорять про великі потенціальні можливості трудового виховання для розвитку особистості, проте йому не приділяють належної уваги.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасні дослідження (М. Машовець, Г. Беленька) засвідчують недостатню увагу до трудового виховання, а саме формування знань дітей про трудову діяльність людей, набуття власних трудових навичок (самообслуговування, художньо-естетична праця) [1; 2]. З'явилось негативне відношення в суспільстві до поняття «трудове виховання» та педагогічна занедбаність із боку працівників дошкільних закладів. Сучасний період потребує повернення несправедливо занедбаного компоненту виховання. Важливим є ретроспективний аналіз досвіду попередніх років. Теорія та

практика трудового виховання в 50-80-х роках мала значну кількість ідей, що виникали, розвивались та були ефективними. У цей період розробляються програми роботи з дітьми дошкільного віку всіх напрямків виховання на науковому рівні.

Постановка завдання. Метою статті є висвітлення історії створення програми трудового виховання дітей дошкільного віку в 50-60-х роках ХХ століття.

Виклад основного матеріалу. Характеризуючи стан дошкільного виховання в післявоєнний період, виокремлюємо основні чинники впливу на розвиток теорії і практики дошкільного виховання: недостатнє кадрове забезпечення; невідповідний рівень кваліфікації наявних співробітників; недостатній рівень методичного супроводу; відсутність матеріально-технічних умов; кількість дітей, що перевищувала фізичні норми обслуговування та догляду; рівень навантаження на вихователя додатковими завданнями, окрім прямих.

Новому витку в розвитку дошкільного виховання сприяли рішення ХХ-ХХІІ з'їздів

КПРС (1956–1961 рр.) про перебудову всіх ланок освіти, створення нових навчальних планів і програм, здійснення завдань трудового виховання. Рішення лягли в основу закону «Про зміцнення зв'язку школи з життям та про подальший розвиток системи народної освіти в СРСР» (1958), та постанову «Про заходи щодо подальшого розвитку дитячих дошкільних установ, поліпшення виховання та медичного обслуговування дітей дошкільного віку» (1959). У розвитку теорії та практики трудового виховання починається новий період.

Перебудова системи освіти були зорієнтовані на підготовку підростаючого покоління до життя, майбутньої корисної трудової діяльності. Гостро постало питання про місце та значення праці в системі дошкільного виховання, що вимагало суттєвих досліджень. Для розробки системи роботи, ефективних методів, засобів, форм, прийомів трудового виховання було з'ясовано стан проблеми в практиці. Виявлено, що основними недоліками є відсутність системи роботи (епізодичність виконання завдань, незалучення всіх дітей), послідовності та мотивації трудової діяльності. На основі такого аналізу припущено, що вихователі зможуть успішно працювати за наявності визначеного змісту трудової діяльності та обсягів трудових умінь дітей дошкільного віку. Таким чином, постала необхідність у розробці чіткої програми.

З метою вирішення цієї проблеми в 1958–1959 роках було створено робочу групу науковців відділу дошкільного виховання Науково-дослідного інституту педагогіки України, Інституту психології, Республіканського дошкільного методичного кабінету та активних практиків. Група працювала над проектом розділу програми з трудового виховання для дітей від двох до семи років. Однак наші наукові розвідки не дали результатів у пошуку персоналії – розробників цього розділу.

Проект був оприлюднений на сторінках часопису «Дошкільне виховання» для широкого обговорення педагогічної громадськості. Звертаючись до читачів, редакція журналу до подання зауважень, пропозицій та побажань щодо покращення змісту програми з трудового виховання дітей у дитячому садку.

В основу програми було покладено «принцип посиленої праці для всебічного розвитку особистості дитини, різноманітності трудових завдань для кожної вікової групи» [3, с. 8]. Усі діти, починаючи з трирічного віку, мали бути систематично залучені до участі в посильній праці.

Проект програми складався з п'яти розділів:

1) вступ. Розкриття завдань трудового виховання, роз'яснення вікових особливостей дітей дошкільного віку, місце трудової діяльності в режимі дошкільного закладу;

2) зміст трудових умінь і навичок в усіх вікових групах;

3) зміст з ознайомлення дітей із працею;

4) методичні вказівки до ознайомлення дітей із працею дорослих;

5) перелік обладнання для трудової діяльності.

Після обговорення та розгляду проекту програми його планували ввести як розділ з трудового виховання в оновлену програму для дошкільних садків.

У 12 номері журналу «Дошкільне виховання» за 1959 рік опубліковані відгуки до обговорення проекту програми з трудового виховання в дитячому садку. Педагогічні колективи областей створили власні робочі групи щодо аналізу проекту. В основному проект програми схвалювався. Були суттєві зауваження щодо складності завдань, також вказувалося на необхідності уточнення та конкретизації окремих позицій змісту роботи в розділах. Висловлювалась значна кількість пропозицій, прохань роз'яснити окремі положення та надати методичні рекомендації. Обговорення, на нашу думку, було ефективним, оскільки допомогло звернути увагу на всі недоліки до виходу програми. Це значно підвищило якість програми. У редакцію надходили листи, в яких практики висловлювали свої думки стосовно завдань програми. Кожне окреме завдання обговорювалось досить детально. Наприклад, колектив Сталінської області вважав, що шиття має здійснюватися не лише на заняттях, а й в іграх, використовуючи вміння і навички отримані на заняттях; «..а відносно голки, то вихователі вважають, що її взагалі небезпечно давати в колектив дітей дошкільного віку»; голку слід давати для самостійної роботи після засвоєння дітьми правил поводження; Р. Данілова (Черкаський ІУКУ) після обговорення в колективі висловила своє бачення та пропонувала з розділу «Шиття і вишивання» виключити «самостійне кроєння тканини» [4; 5; 6; 7].

Подальше обговорення тривало до виходу нової, удосконаленої, програми. У 1960 році в №№ 1 та 4 були опубліковані нові пропозиції та зауваження. Усі вони – важливі та суттєві з методичної точки зору. Були порушені питання щодо розділу ознайомлення дітей з основами образотворчої діяльності. За попереднім планом вилучили завдання спостереження за працею дорослих, явищами природи, завдання, пов'язані

з працею, конструюванням, що викликало цілий ряд питань у практиків. Аналізуючи всі завдання, читачі вказують, що вони потребують конкретизації. Окремі завдання з господарської праці є важкими для дітей 3 років, на думку дописувачів. Наприклад, ставити блюдця на стіл, а після їжі відносити їх на місце. Постає питання, хто має це виконувати: чергові чи кожен сам? Для малих дітей це складне завдання, оскільки викликає метушню, і блюдця обов'язково будуть побиті. Також не погоджуються з завданням самостійно стежити і підтримувати порядок у себе в ігровому куточку (складати та мити іграшки, стежити, щоб ляльки були чисто одягнені та ін.) вважаючи, що ці завдання мають бути виконані під керівництвом вихователя [8; 9; 10].

Перший варіант програми був створений у 1960 році та направлений у кілька дошкільних закладів для здійснення апробації. Після внесення змін та правок, що допомогли удосконалити програму, в 1962/63 навчальному році всі дошкільні заклади республіки почали працювати за проектом нової програми.

У передмові до проекту «Програми виховання в дитячому садку» (1962) знаходимо умови поліпшення виховання дітей дошкільного віку:

1) вихователь має володіти теорією комуністичного виховання, ідеями марксизму-ленінізму;

2) удосконалення системи і методики виховної роботи в дошкільних установах;

3) створення єдиної програми виховання дітей віком від 2-х до семи років.

Пріоритет та основна ідея визначені в передмові програми: трудове виховання спрямовано на ознайомлення з працею дорослих, виховання поваги до неї; програма виховання здійснюється в процесі життя в дитячому садку: в побуті, в іграх, на заняттях, у початкових формах трудового виховання [11, с. 6].

У програмі 1962 року у «Пояснювальній записці» не виносяться розширені завдання з основних напрямів виховання, як у попередніх програмно-методичних вказівках. З'являється розділ «Праця», що включає самообслуговування, працю в природі, на ділянці та господарсько-побутову. У старшій групі додається ручна праця, робота в кутку живої природи, що включала трудову діяльність у квітнику.

М. Ільченко, директор Республіканського науково-методичного кабінету дошкільного виховання, аналізуючи результати роботи, зазначає, що на протигагу попередній програмі за новою необхідно не лише виховувати трудові навички та вміння, а й

психологічно підготувати дитину до праці, виховувати творчу ініціативу та організаційні здібності [12].

Новий режим дня та форми організації режимних процесів допомогли практикам успішніше реалізувати виховні та освітні завдання в ігровій та трудовій діяльності. Проте інспекція виявила ряд недоліків в організації трудової діяльності, серед яких: недостатня увага організації колективної праці дітей; відсутність організованих умов для здійснення завдань із трудового виховання (немає городів, квітників, інвентаря для роботи, куточків природи з живими мешканцями) [12].

Колегія Міністерства освіти УРСР у грудні 1963 року, після слухання підсумків роботи за новим проектом програми, окреслила ряд завдань для усіх керівних ланок освіти з метою ефективного виконання завдань програми:

1) зобов'язати завідуючих відділами народної освіти та директорів інститутів підвищення кваліфікації вчителів забезпечити виконання програми та надавати систематичну допомогу вихователям дитячих садків;

2) інспекторам і методистам дошкільного виховання досконало вивчити новий проект програми та активно допомагати практикам в його реалізації;

3) керівникам дитячих садків створити належні умови для реалізації вимог програми.

4) науково-дослідним інститутам педагогіки і психології Української РСР доручено продовжувати дослідницьку діяльність над питаннями виховання за новою програмою, що потребує вдосконалення;

5) редакціям журналу «Дошкільне виховання» та газеті «Радянська освіта» ще ширше висвітлювати на своїх сторінках передовий досвід роботи дошкільних закладів за проектом нової програми та подавати консультації дошкільним працівникам [12].

Після виходу нової програми та перших результатів її реалізації звернули увагу на роль вихователя у вихованні дітей дошкільного віку, оскільки значна частина недоопрацювань була пов'язана саме з рівнем кваліфікації вихователів. «Дальший розвиток дошкільного виховання неможливий без серйозного поліпшення якості підготовки кадрів дошкільних працівників» [12, с. 4].

На початку 1963 року в кожному райвно введено посаду інспектора з дошкільного виховання. Окрім діагностики рівня виховання та умов в дитячому садку, інспектори організовували курси слухачів, де навчали роботи з дітьми, створюючи своєрідну альтернативу навчанню в інституті чи училищі. Така ситуація була обумовлена виробничою необхідністю: оскільки не вистачало

кваліфікованих педагогів, на роботу йшли люди без освіти, тому створювали умови для проходження професійних курсів.

Важливу роль у підвищенні рівня дошкільного виховання грала преса, що допомагала працівникам у всіх питаннях. Особливо відзначався журнал «Дошкільне виховання».

Також підвищенню якісного рівня наповнення програми передували ґрунтовні експериментальні дослідження. Значно зросла увага до методики проведення наукового дослідження в галузі дошкільної педагогіки та психології. Цьому сприяла постанова ЦК КП України 1959 року «Про стан і міри подальшого розвитку педагогічної науки в Українській РСР». Аналізуючи рівень піднесення дошкільного виховання, Т. Цвєлих розглядає роботу вчених радянської України. Один із напрямів, за яким систематично здійснювались дослідження, було трудове виховання дітей дошкільного віку. Розглядаючи рівень розвитку науки, вчена наголошує на необхідності вдосконалення методики наукового дослідження шляхом залучення практичних працівників та впровадження педагогічного експерименту. Отримані результати мають широко популяризуватися в публікаціях, монографіях, книгах для вихователів та батьків, радіо- та телепередачах [13].

Негативно впливає на галузь мала кількість молодих науковців. З часу встановлення радянської влади не відбулось захисту жодної докторської дисертації з дошкільної педагогіки. Затверджено лише чотири кандидатських дисертації, три з яких були захищені в післявоєнні роки [13]. За даними архівних матеріалів викладачам педінститутів, які не мали наукових звань і ступенів, було запропоновано в найближчий час підібрати актуальні теми дисертацій та вступити в аспірантуру [14].

Підсумовуючи ефективність впровадження програми за 4 роки, у відділі дошкільного виховання Міністерства освіти УРСР дійшли висновку, що робота за новою програмою сприяла покращенню виховання в дошкільних закладах і підвищенню загального розвитку дітей від народження до семи років. Для підтримки впровадження програми в практику було проведено республіканські районні курси та семінари, виконання програми було основним питанням на всіх методоб'єднаннях. На допомогу дошкільним працівникам у роботі з програмою було видано 37 назв методичних листів і посібників про трудове виховання дітей дошкільного віку [15].

Висновки. Вищевикладений матеріал дозволяє говорити про значну кількість зусиль, докладену для створення та реаліза-

ції завдань програми з трудового виховання дітей дошкільного віку. Робота тривала близько чотирьох років, а матеріал, що ліг в основу проекту програми, був глибоко проаналізований науковцями та апробований досвідченими практиками в дитячих садках. Результати роботи суттєво вплинули на подальший розвиток дошкільного виховання в цілому та трудового виховання зокрема. Перспективними, на нашу думку, є дослідження розвитку трудового виховання в радянський період та виокремлення цінних та ефективних ідей, що можуть бути використані на сучасному етапі розвитку дошкільної освіти.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Аматьєва О.П. Дитина – педагог: сучасний погляд. Психолого-педагогічні та соціальні аспекти сучасної дошкільної та початкової освіти / О.П. Аматьєва, Г.В. Беленька, Н.В. Гавриш, В.В. Докучаєва, В. В. Желанова. – Луганськ : Видавництво ДЗ «Луганський національний університет ім. Тараса Шевченка», 2010. – 491 с.
2. Машовець М.А. Дитяча праця в сім'ї : за чи проти / М.А. Машовець // Вихователь-методист дошкільного закладу : щомісячний спеціалізований журнал. – Київ, 2015. – № 3. – С. 50–55.
3. Введенська Т. До обговорення проекту програми з трудового виховання дітей в дитячому садку / Т. Введенська // Дошкільне виховання. – 1959 – № 11. – С. 8–9.
4. Пономаренко Ф. Проект програми потребує дальшого вдосконалення / Ф. Пономаренко // Дошкільне виховання. – 1959. – № 12. – С. 29–31.
5. Враховувати пропозиції дошкільних працівників // Дошкільне виховання. – 1959 – № 12. – С. 31–33.
6. Данілова Р. Чітко визначити програмні завдання / Р. Данілова // Дошкільне виховання. – 1959. – № 12. – С. 33–34.
7. Лавриченко Н. Наші зауваження / Н. Лавриченко // Дошкільне виховання. – 1959. – № 12. – С. 34–35.
8. Фролова О., Красіна Н. Проблеми трудового виховання вимагає глибокого вивчення / О. Фролова, Н. Красіна // Дошкільне виховання. – 1960. – № 1. – С. 36–38.
9. Макляк М. Програма трудового виховання- відповідальний документ / М. Макляк // Дошкільне виховання. – 1960. – № 1. – С. 38–39.
10. Нейтер З., Рибальченко А. Програма з трудового виховання дітей в дитячому садку повинна бути високо якісною / З. Нейтер та ін. // Дошкільне виховання. – 1960. – № 4. – С. 25–28.
11. Програма виховання в дитячому садку: проект. – К. : Рад. школа. 1962. – 207 с.
12. Ільченко М. Перші підсумки / М. Ільченко // Дошкільне виховання. – 1964. – № 3. – С. 1–6.
13. Цвєлих Т. До дальшого піднесення педагогічної науки / Т. Цвєлих // Дошкільне виховання. – 1959. – № 10. – С. 9–10.
14. Центральний державний архів громадських об'єднань (ЦДАГО) ф.1, оп. 73, од. зб. 742, арк. 101.
15. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (ЦДАВО України) ф. 166 оп. 15, справа 4757, арк. 75.